

ковно-приходских (2–3 годичных), особенно в период введения земствами всеобщего начального образования. А школы материально более слабые, с учителями-самоучками, которых крестьяне не желали содержать, из-за того, что они мало давали знаний, ликвидировались.

Таким образом, в условиях реакционной политики царизма в области образования, русификации украинского народа, приоритетного развития церковных школ, а не светских, их нехватки для крестьянских детей, безусловно, школы грамоты сыграли определенную роль в развитии грамотности населения края.

Ключевые слова: Правобережная Украина, школа грамоты, церковно-приходская школа, ученик, учитель, священнослужитель, приход, грамотность, епархия, земство.

Одержано 1 вересня 2017 року

УДК 378.093.2(477.43-21)“1922/1933”

Д.Р.Яблонська

Науково-дослідна кафедра Поділля: заснування, структура та наукова діяльність (1922–1933 рр.)

У статті висвітлюється діяльність науково-дослідної кафедри Поділля Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (К-ПІНО). З'ясовано питання керівництва кафедри та її основне завдання, що полягало у дослідженні різних аспектів життя подільського регіону, над вирішенням якого працював осередок науковців, дослідників. Окремо аналізується організаційна структура самої кафедри, яка постійно змінювалася упродовж всього періоду її діяльності та її персональний склад. Встановлено, що зазначений підрозділ К-ПІНО мав значний науковий потенціал, отримав вагомі наукові результати, активно впливав на навчальний процес та систему управління, сприяв підвищенню ролі вишу в регіональних процесах.

Доведено, що реорганізація закладу, політичні репресії проти вчених та освітян, соціальні чистки радянського режиму негативно впливали на роботу науково-дослідної кафедри Поділля, яка у першій третині 1930-х років змушена була припинити свою діяльність.

Ключові слова: *Кам'янець-Подільський інститут народної освіти, науково-дослідна кафедра, структура, Поділля, дослідження, викладачі, аспіранти.*

Реформування вищої освіти та наукових установ сучасної України на європейських засадах передбачає врахування, зокрема, вітчизняного історичного досвіду, який сформувався упродовж багатьох десятиліть і дає корисні уроки політикам, вченим, освітянам.

Один із них стосується створення та організації діяльності науково-дослідних кафедр в складі вищих навчальних закладів УСРР у 1920-х роках. Саме такий підрозділ, який спеціалізувався на подільській проблематиці, започаткували у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти. З'ясувати його персональний склад, організаційну структуру, основні напрями досліджень та отримані результати становить мету нашої розвідки.

Посилення наукового потенціалу викладацького складу, активне залучення його до вирішення освітніх завдань, збільшення прошарку молодих вчених та дослідження різних історичних, економічних і культурних аспектів Подільського регіону – все це було завданням діяльності Науково-дослідної кафедри Поділля.

Певний внесок у вивчення її діяльності належить О.М. Завальнюку, А.Г. Філінюку, О.Б. Комарницькому, В.А. Нестеренку, О.В. Юрковій та іншим авторам. Проте, вони лише окреслили проблему, залишивши поза увагою чимало питань, які потребують висвітлення.

Вивчення історико-господарського розвитку Поділля на початок 20-х рр. ХХ ст. коли країна відбудовувала свою економіку, було вкрай важливим, а місцевих наукових закладів, які б зайнялися вирішенням цього завдання, не було. Перші наукові центри, що здійснювали подібні дослідження, запрацювали у Києві та Одесі (на базі Київського та Одеського інститутів народної освіти), але вони були віддаленні від подільського регіону, до того ж мали свої конкретні завдання [1]. Виходячи із такого становища, з'являється ідея створити Науково-дослідну кафедру в структурі Кам'янець-Подільського ІНО, і дозволити їй глибоко досліджувати такі складові історико-економічного розвитку краю, як мова, флора, фауна, ґрунти, а також питання культурної спадщини [2].

Науково-дослідна кафедра (НДК) була започаткована наказом ректора Кам'янець-Подільського інституту народної освіти з ініціативи професора Є.Д. Сташевського у 1922 році [1]. Спочатку у її складі було 4 відомих науковці: Є.Д. Сташевський, Ю.Й. Сіцінський, П.В. Клименко та П.Г. Клепатський. Першим її керівником працював професор Є.Д. Сташевський. У березні 1923 р. він переїхав до Києва. Завідування перейшло до професора П.В. Клименка. На початку літа 1923 р. склад кафедри збільшився, а серед її членів з'явився професор І.А. Любарський [3].

У липні 1923 р. П.В. Клименко також переїхав у Київ [51, с. 103], хоча офіційно продовжував вважатися керівником кафедри (насправді усіма її спра-

вами займався його заступник І.А. Любарський). Сам професор інколи навідувався до Кам'янець-Подільського, але більшість свого часу присвячував роботі на науково-дослідній кафедрі історії України, очолюваній академіком М.П. Василенком [5].

Після заяви про звільнення П.В. Клименка з посади керівника кафедри [45, с. 240] та відповідної постанови головного управління Укрнауки при НКО УСРР, з січня 1925 р. адміністративні обов'язки були покладені на І.А. Любарського [4]. Усі керівники дбали про збільшення особового складу кафедри, вже у 1923 р. тут нараховувалося 29 працівників (з них 10 аспірантів), 1924 р. – 38, 1925 р. – 26, хоча наприкінці року їх залишилося тільки 17 [5]. Однак, рішення щодо збільшення або зменшення членів НДК приймало Українське головне управління науковими установами, яке і слідувало за їхньою роботою.

Найбільш сталою частиною кафедри були її дійсні члени, тобто працівники Кам'янець-Подільського інституту народної освіти, а найбільш динамічним був склад аспірантів [48]. Їх кількість весь час коливалася в межах від 10 до 18 осіб. На початку 1926 р. усіх членів кафедри, затверджених Укрнаукою, було 17, у тому числі дійсних членів – 3, наукових співробітників – 4 та аспірантів – 10 [5].

Серед основних причин частішої зміни кількості аспірантів були, по-перше, переїзд деяких з них до інших міст, по-друге, підвищення по посаді до рівня наукового співробітника, по-третє, перехід на партійну роботу за межами інституту, по-четверте, звільнення через політичну неблагонадійність [4]. До цього всього додавалося складне матеріальне становище та радянська політика тотального контролю, яка не раз позбавляла молодих науковців перспективи.

Основна робота кафедри спрямовувалася на:

- проведення наукових досліджень;
- підготовку аспірантів до наукової та викладацької діяльності;
- популяризацію наукових результатів серед населення [5].

Одним із важливих завдань членів кафедри було глибоке опрацювання джерел та виголошення індивідуальних тем наукових досліджень. Прикладом такої діяльності були: професор П.В. Клименко, який, працюючи над монографією “Міський лад на Україні”, наприкінці 1923 р. виступив перед колегами з двома доповідями: “Ліквідація Подільських цехів (приватно-власницьких) у ХІХ ст.” та “Методи розробки архівного матеріалу”; професор І.А. Любарський, який керував історичною підсекцією та аспірантським семінаром із дослідження мови і літератури, а на засіданнях кафедри виголосив низку наукових повідомлень – “Методи дослідження мови”, “Українські лінгвістичні етюди”, “Дослідження мови с. Цибулівки”, “Німеччина з культурно-історичного боку у ХІХ ст.” та “Вартість Флавієва свідчення про Християнство”; професор В.О. Геринович (керівник економічної підсекції) доповів співробітникам про географічне положення с. Цибулівка [44, с. 273].

Аспіранти та авторитетні науковці також виступали зі своїми темами, як перед членами кафедри, так і на спеціальних лекціях для студентів, викладачів

та усіх бажаючих. Для прикладу, науковий співробітник О.З. Неселовський станом на початок 1924 р. виголосив 3 доповіді на засіданні кафедри (“Кустарна промисловість с. Цибулівка”, “Приписка до уніатських метрик XVIII ст. та їх значення”, “Прагматизм і матеріалізм”) та ще 3 – на відкритій лекції. Відомий український літературознавець та етнолог Ю.П. Філь, а у 1923–1924 рр. аспірант Кам’янець-Подільського ІНО та член кафедри, запропонував тему “Народна поезія с. Цибулівка”, яка прозвучала на одній з лекцій, а також займався вивченням життя та творчості подільського письменника XIX ст. Анатолія Свидницького [44, с. 274].

Аналіз тематики наукових досліджень свідчить, що значну увагу члени кафедри приділяли селу. Так, у 1923 р. у поле їх зору потрапила сільська територія поблизу Кам’яця-Подільського, зокрема с. Цибулівка, де простягається відомий Смотрицький каньйон. Щороку вчені працювали над дослідженням кола сільських населених пунктів, таких як Кадиївці, Велика Слобідка, Баговиця, Панівці та інші [6].

Їх цікавило передусім питання геологічного та археологічного вивчення цієї території, а також архівна база з дослідження історико-господарського та культурного життя різних поколінь сільських громад.

Геологічні дослідження проводилися на основі зразків гірських порід, мінералів, викопних решток фауни і флори. Також здійснювалися маршрутне вивчення сільської місцевості, під час якого описували відслонення, реєстрували водні джерела, відбирали зразки порід і проб води [9].

Археологічні розкопки проводились на неолітичних стоянках людей на території Кам’яниччини. Наприклад, під час розкопок у с. Велика Мукша (сьогодні Велика Слобідка) знайшли захоронення двох людей у скриньовому гробі на глибині 50 см. Тут також виявили поліровані сокирки та кераміку із орнаментом ранньотрипільського часу, що переконало дослідників у поширенні цієї культури у Придністров’ї [16, с. 15].

Крім археологів працювали антропологи і геологи, які за допомогою своїх розвідок визначили точніший геологічний період.

Члени кафедри надавали допомогу студентам у проведенні різних заходів на селі – від оприлюднення наукової доповіді до читання віршів та творчих виступів у громаді. Великі зусилля спрямовувалася на якісну підготовку аспірантів, зокрема для них кафедра організувала постійно діючі семінари вищого типу. Його відвідували 48 майбутніх науковців, у тому числі студенти місцевих вишів, які мріяли про вступ до аспірантури. Учасники семінару поділялися на групи, якими керували керівники підсекції [8].

Організаційна робота колективу кафедри була інтенсивною. В середньому щороку відбувалося 35 засідань, за перші 3 роки існування їх було 102, а загалом – понад 350. Найбільше засідань зафіксовано у 1924 р. – 41. Саме тоді особовий склад кафедри був найбільшим – 38 осіб [9].

Що стосується матеріального становища працівників то воно було неоднозначним: загалом на кафедру спочатку виділялося 90 руб., а наприкінці

1920-х рр. – трохи більше 200 руб. В середньому заробітна плата працівників складала від 2 до 8 руб. на місяць. На видання наукових праць у першій половині 20-х років кошти взагалі не виділялися, а з 1926 р. “збільшилися нарахування”, в результаті чого з’явилася змога оплатити 5 авторських аркушів праць кафедри. Хоча як для збірника статей це було вкрай мало. Проте, поява коштів підбадьорювала вчених, вселяла оптимізм [10].

Унаслідок активної роботи кафедри видавала наукову продукцію, як окремі праці (В.О. Гериновича, І.А. Любарського, О.В. Красівського), так і статті у науковому збірнику ВУАН, “Записках Кам’янець-Подільського інституту народної освіти”, проблематика яких охоплювала різноманітні питання історії, культури, економіки та природи Поділля.

Приміром у 1926 р. у “Записках Кам’янець-Подільського інституту народної освіти” (том 1) з’явилися статті В.О. Гериновича [31; 32; 33], М.М. Курневича [37], О.М. Кожухова [39], І.А. Любарського [40] і О.З. Неселовського [42]. У наступному томі цього видання (1927 р.) побачили світ розвідки В.О. Гериновича [34; 35], М.М. Курневича [38], І.А. Любарського [41], О.З. Неселовського [43] та Ю. Філя [50].

1929 року за державні кошти почали виходити “Записки Кам’янець-Подільської науково-дослідної кафедри” [36], схвалено сприйняті науковою громадськістю.

Велику наукову активність розворушив В.О. Геринович [49, с. 75-77]. За період 1922–1933 рр. він опублікував 20 наукових і популярно-методичних праць, 15 з яких були окремими виданнями (підручники, навчальні посібники, довідники, нариси) [16-30]. Він активно виступав у пресі, роз’яснював читачам різні актуальні питання наукового осмислення минулого і сучасного життя краю, обґрунтовував перспективи його розвитку. За нашими підрахунками, у місцевих газетах вчений розмістив 150 статей.

До 1926 року Науково-дослідна кафедра складалася із двох секцій (“Культури” та “Сільського господарства”) [47, с. 53], які в свою чергу мали свою структуру:

І. Секція “Культура” (керівник – І.А. Любарський) [13] складалася із таких підсекцій: історії та археології, лінгвістики, літератури, педагогіки [4].

ІІ. Секція “Сільського господарства” (керівник – В.О. Геринович) [15] поділялася на 4 підсекції: економіки, біології, зоології, геології [4].

На засіданнях кафедри, які проходили по вівторках, а інколи й четвергах, виголошували і обговорювали наукові доповіді, а також заслуховували звіти аспірантів про виконані завдання (участь у засіданнях кафедри і оприлюднення доповідей, проведення лекцій тощо). Процедура звітування відбувалася в присутності усіх членів кафедри, фахівців з тем аспірантських досліджень, а також наукових керівників [5]. Під час експедицій до різних історико-культурних та природних об’єктів науковці розробляли завдання для груп, виконання яких потім обговорювалися на підсекціях, а зібрані матеріали поступали у розпорядження всього колективу [11].

Підготовлені тексти наукових праць спочатку розглядала редакційна комісія, яка складалася з 5 осіб (В.Г. Геринович, О.З. Неселовський, О.В. Красівський, М.М. Курневич, І.А. Любарський). І лише після її оприлюднених позитивних висновків, матеріали подавали до друку

З 1927 р. у структурі кафедри, з'явилася ще одна секція – “Природи”, змінилося керівництво кількох підсекцій і секцій. Тож НДК складалася із трьох секцій: культури (керівник І.А. Любарський), сільського господарства (керівник Ф.Й. Донський), природи (керівник О.В. Красівський). Остання мала підсекції з ботаніки (Н.Т. Гаморак) [12] і зоології (В.П. Храневич) [7].

Із зміною політики щодо діяльності закладів вищої освіти в Україні змінився і статус інститутів народної освіти. Велику кількість їх ліквідували, а деякі перетворили в інститути соціального виховання. Така ж доля спіткала і Кам'янець-Подільський ІНО у 1930 р. Його перетворили в інститут соціального виховання. Керівництво доручили Ф.А. Кондрацькому [14].

На початок 30-х рр. викладацький склад цього вишу зазнав політичних репресій. У 1933 році було заарештовано І.А. Любарського, В.О. Гериновича, Ф.А. Кондрацького, П.Г. Клепатського, Н.Т. Гаморака, В.П. Храневича та інших науково-педагогічних працівників, членів кафедри [48]. Їх ізоляція негативно вплинула на роботу НДК, призвело до ліквідації цієї структури. Загалом ці та інші заходи у Кам'янець-Подільському ІСВ призвели до зменшення чисельності та знищення потенціалу науково-педагогічного складу, погіршило якість навчального процесу, і вимушеного перетворення навчального закладу у політичну маріонетку [46, с. 26].

Отже, створення і діяльність Науково-дослідної кафедри Поділля посилили наукову та освітню складову Кам'янець-Подільського ІНО, а згодом інституту соціального виховання. Через секції і підсекції вивчалися питання історії, економіки, культури та природи Подільського регіону, що поглиблювало знання про минуле і сучасне життя краю. Професори, наукові співробітники та аспіранти, які працювали на кафедрі, активізували наукову діяльність як всередині вишу (наукові доповіді, лекції тощо), так і поза ним (археологічні, геологічні експедиції, робота в архівах, дослідження сіл тощо). Вона сприяла формуванню і розвитку наукового світогляду аспірантів, кращих студентів, виконанню індивідуальних планів підготовки вчених. Досить значним був доробок НДК. Її ліквідація негативно позначилася на науково-дослідній роботі відомого вишу, пов'язаний з вивченням регіону. Репресій проти найбільш активних вчених підірвали науковий потенціал цієї вищої школи, зробили неможливим існування кафедри.

Список використаних джерел і літератури

1. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 953, арк. 1-1зв.
2. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 953, арк. 2.
3. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 953, арк. 3.
4. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 953, арк. 4-4зв.
5. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 953, арк. 5-5зв.

6. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 953, арк. 6.
7. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 953, арк. 9.
8. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 606, арк. 33-33зв.
9. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 606, арк. 34-34зв.
10. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 606, арк. 35.
11. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 39, арк. 2-2зв.
12. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 1, спр. 39, арк. 40.
13. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 2, спр. 260, арк. 32-32зв.
14. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 2, спр. 244, арк. 80.
15. Держархів Хмельницької обл., ф.р. 302, оп. 2, спр. 126, арк. 1.
16. Геринович В.О. Нарис економічної географії України. Частина географічна. Том 2. Кам'янець на Поділлі, 1921.
17. Геринович В.О. Антропогеографія України. Берлін: [б.в.], 1921. 88 с.
18. Геринович В. Географія України. Вінниця: ДВУ Подільська філія, 1922. 131 с.
19. Геринович В.О. Фізична географія: для шкіл та самоосвіти. Катеринослав-Харків: Держ. в-во України, 1922. 92 с.
20. Геринович В.О. Основи географії. Катеринослав-Харків: держ. в-во України, 1922. 70 с.
21. Геринович В.О. Картинки з географії Поділля. Календар на рік 1923. Кам'янець на Поділлі, 1923.
22. Геринович В.О. Основи географії: 2-е видання. Харків-Київ: Держ. в-во України, 1924. 93 с.
23. Геринович В.О. Мала географія України: навч. посібник. Кам'янець-Подільський, 1924. 406 с.
24. Геринович В.О. Оповідання з антропології: навч. посібник. Кам'янець-Подільський, 1925. 162 с.
25. Геринович В.О. Кам'яниччина: часть географії. Кам'янець-Подільський [б.в.], 1926. Ч. 1: Природа. 68 с.
26. Геринович В.О. Кам. Кам'яниччина. Кам'янець-Подільський [б.в.], 1927. Ч. 2: Населення і його економічна діяльність. 168 с.
27. Геринович В.О. Порадник екскурсанта Кам'яниччини. З планом Кам'яниччеського замку з року 1699. Кам'янець-Подільський: друк. ім. Ленана, 1928. 102 с.
28. Геринович В.О. Екскурсант Кам'яниччини. Кам'янець-Подільський, 1928. 75 с.
29. Геринович В.О. Природні виробничі сили Кам'яниччини. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільська округова плянова комісія, 1930. 83 с.
30. Геринович В.О. Проект використання водяної енергії Дністра і його Подільських приток для електрофікації Подоля і Бесарабії. Київ: [б.в.], 1931.
31. Геринович В.О. Стоянка неолітичної людини біля с. Великої Мукші, Китайгородського району, Кам'янець-Подільської округи // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1926. Т. 1. С. 14-19.
32. Геринович В.О. Теорія Вагнера про виникнення континентів та океанів // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1926. Т. 1. С. 1-20.
33. Геринович В.О. Кам'яничський ботанічний садок // Записки Кам'янець-Поділь-

ського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1926. Т. 1. С. 19-25.

34. Геринович В.О. До історії Кам'янець-Подільського інституту народної освіти // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1927. Т. 2. С. 1-24.

35. Геринович В.О. Кам'яначина. Ч. II. Населення його економічна діяльність // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1927. Т. 2. С. 1-168.

36. Записки Кам'янець-Подільської науково-дослідної кафедри / редкомісія: проф. Кондрацький Ф.А., голова [та ін.]; НКО УСРР, Упр. наук. установими. Полтава: Держвидав України, 1929. Том 1. 187 с.

37. Курневич М.М. До питання про систему педагогічної практики на факсових ІНО // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1926. Т. 1. С. 1-17.

38. Курневич М.М. Теодул Рібо, як психолог // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1927. Т. 2. С. 1-50.

39. Кожухів О.М. Матеріали що до спостережень над шкідниками сада з ряду *Lepidoptera* – лускокрилих м. Кам'яця на Поділлі // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1926. Т. 1. С. 1-21.

40. Любарський І.А. Сучасно-язикознавче висвітлення *coine* [ч. I-II (вступ, фонетика)] // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1926. Т. 1. С. 1-42.

41. Любарський І.А. Сучасно-язикознавче висвітлення *coine*, ч. III (морфологія) // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1927. Т. 2. С. 43-119.

42. Неселовський О.З. Подільський третинник (з матеріалів до подільської метрології) // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1926. Т. 1. С. 1-8.

43. Неселовський О.З. Наймити та наймички на Поділлі в XVIII ст. (матеріали до історії економіки Поділля) // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1927. Т. 2. С. 1-38.

44. Зборовець В. Кам'янець-Подільська науково-дослідча катедра в 2-му півріччю 1923 року // Червоний шлях, 1924. № 3. С. 273-276.

45. Завальнюк О.М. Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918–1921 рр.). Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. 632 с.

46. Завальнюк О.М., Комарницький О.Б. Кам'янець-Подільський державний університет (1918–2006 рр.): іст. нарис. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. 196 с.

47. Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення / О.М. Завальнюк, А.О. Копилов, А.Г. Філіпчук та ін. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. 408 с.

48. Нестеренко В.А. Українська науково-освітня інтелігенція Кам'яця-Подільського у 1930-ті роки // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Історія. 2004. № 8. С. 180-185.

49. Островий В. М. Постаць В. О. Гериновича у працях подільськими дослідників

(1991–2007 pp.) // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. Т. 10. С. 72-77.

50. Філь Ю. З архіву З.Ф. Недоборовського // Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 1927. Т. 2. С. 1-7.

51. Юркова О.В. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924–1930 pp.): Монографія. Київ, 1999. 433 с.

Diana Yablonska

**Research department of Podillya:
foundation, structure and scientific activity (1922–1933)**

The article refers the activity of the research department of Podillya of the Kamyanets-Podilskyi Institute of Public Education (K-PIPE). The question of the leadership of the department and its main task, which consisted in the study of the Podillya region, was clarified. Precisely this work attracted a significant part of scientists, researchers who worked in favor of the Institute. Separately, the structure of the department is analyzed, which has been constantly changing throughout its period of activity. It was established that the mentioned structural department of K-PIPE had significant scientific potential, it received significant scientific results, it actively influenced the educational process and management system and contributed to increase role of the Institute in regional processes.

It was proved that reorganization of higher education, political repressions against scholars and educators, and social cleansing of the Soviet regime negatively affected the work of the research department of Podillya, which in the 1930s was forced to cease its activities.

Keywords: *Kamyanets-Podolsky Institute of Public Education, research department, structure, Podillya, research, academics, Ph.D. students.*

Д.Р.Яблонская

**Научно-исследовательская кафедра Подолья:
основание, структура и научная деятельность (1922–1933 гг.)**

В статье описывается деятельность научно-исследовательской кафедры Подолья Каменец-Подольского института народного образования (К-ПИНО). Выяснен вопрос руководства кафедры и ее основная задача, которая состояла в исследовании различных аспектов жизни подольского региона, над решением которого работали ученые, исследователи. Отдельно анализируется организационная структура самой кафедры, которая постоянно менялась на протяжении всего периода ее деятельности и ее персональный состав. Установлено, что данная структура К-ПИНО имела значительный научный потенциал, получила весомые научные результаты, активно влияла на учебный процесс и систему управления, способствовала повышенной роли института в региональных процессах.

Доказано, что реорганизация вуза, политические репрессии против

ученых и педагогов, социальные чистки советского режима негативно влияли на работу научно-исследовательской кафедры Подолья, которая в 1930-х годах была вынуждена прекратить свою деятельность.

Ключевые слова: Каменец-Подольский институт народного образования, научно-исследовательская кафедра, структура, Подолье, исследования, преподаватели, аспиранты.

Одержано 8 вересня 2017 року

УДК 378.091.214–057.87(477)“192”

В.В.Покалюк

Науково-дослідна робота студентів сільськогосподарських навчальних закладів радянської України у 1920-х рр.

У статті охарактеризовано науково-дослідну роботу студентів сільськогосподарських навчальних закладів радянської України у 1920-х рр. Зазначається, що у них створювали студентські наукові товариства, які ставили за мету залучати студентську молодь до науково-дослідної роботи, розвивати й удосконалювати її форми. Функції СНТ виконували науково-дослідні і науково-технічні гуртки. Автор аналізує роботу вузькопрофільних наукових гуртків, найрезультативнішими з яких були агрономічні (сільськогосподарські) гуртки. Їхню роботу регламентували статуту. У статті йдеться про поточну роботу гуртківців, які брали участь у загальних зборах, заслуховували доповіді та реферати. Одним із пріоритетів була їхня науково-дослідна робота. Зазначається, що агрономічні гуртки студіювали техніку та методологію вивчення сільського господарства, проводили досліді з різними сортами сільськогосподарських культур тощо. Значну увагу гуртківці приділяли роботі у селах, налагоджували зв'язки з гуртківцями-випускниками вишів, з сільськогосподарськими дослідними полями і станціями України. Охарактеризовано роботу низки інших гуртків: зоотехнічних, ветеринарних, тваринництва, садівництва і городництва, ботанічних, рільничих, лісових, землеустрійних, меліоративних, геодезичних, трунтознавчих. Функціонували також краєзнавчі, матема-